

הכל מעלין לירושלים

הרב אברהם ריגר

שנינו בכתובות (ק"י ע"ב) במשנה "הכל מעלין לא"י ואין הכל מוציאין, הכל מעלין לירושלים ואין הכל מוציאין אחד האנשים ואחד הנשים", ופירש"י: הכל מעלין - "את כל בני ביתו אדם כופה לעלות ולישב עמו בירושלים", אחד האנשים ואחד הנשים - "אף האישה כופה את בעלה לעלות ולדור שם, ואם לאו יוציא ויתן כתובה, כדקתני בברייתא בגמ' בהדיא".

ונפסקה הלכה זו ברמב"ם הל' אישות פ' י"ג, הלכה י"ט-כ', ובשו"ע אבן העזר סימן ע"ה סעיף ג'-ד'.

ויש לברר האם דין זה נוהג רק בזמן שבית המקדש היה קיים, או גם בימינו ובזמן הזה כופין. והנה ביחס לדין הראשון המוזכר במשנה, הכל מעלין לארץ ישראל ואין הכל מוציאין, ושנינו מחלוקת בדבר, דעל דברי הגמ' שמקורן בתוספתא כתובות פ' י"ב, הוא אומר לעלות והיא אומרת שלא לעלות, כופין אותה לעלות, ואם לאו תצא שלא בכתובה. היא אומרת לעלות והוא אומר שלא לעלות, כופין אותו לעלות ואם לאו יוציא ויתן כתובה. (על גרסאות אחרות בתוספתא עי' תוספתא כפשוטה שם), כתבו התוספות בד"ה הוא אומר לעלות וכו' "אינו נוהג בזמן הזה דאיכא סכנת דרכים. והיה אומר רבינו חיים דעכשיו אינו מצוה לדור בא"י כי יש כמה מצות התלויות בארץ וכמה עונשין דאין אנו יכולים ליזהר בהם ולעמוד עליהם".

לעומת דעת התוספות ור"ח מצינו פוסקים רבים הסוברים שגם בימינו איכא מצות ישוב א"י וכופין ע"כ. והוכיחו כן מהא דהרי"ף והרמב"ם פסקו כפי המובא במשנה ובגמרא, ולא חילקו בין בזמן הבית לבין הזמן הזה, ועי' באחרונים שהאריכו בדבר ואין מקום להאריך בזה כאן.

אולם כל זה אמור לגבי כפיה לעלות מחו"ל לארץ ישראל, אבל לגבי כפיה לעלות מא"י לירושלים, נראה שגם לדעת התוספות ורבינו חיים יכולים לכפות. דהא לדעת התוספות הא דאינו נוהג בזמן הזה, עליה לא"י הוא משום דאיכא סכנת דרכים, ובימינו דלא שייך זה חוזר הדין דכופין לעלות לא"י ובודאי דכופין לעלות לירושלים. ולדעת ר"ח דכתב כי יש כמה מצות התלויות בארץ וכמה עונשין שאין אנו יכולים ליזהר בהם ולעמוד עליהם, כל

זה אמור לגבי לעלות מחו"ל לארץ, אבל לגבי תושבי הארץ שחייבים ונוהגים במצוות התלויות בארץ לא שייך טעמו של הר"ח, וממילא אפשר לכופף לעלות לירושלים. וכן כתב בשדה הארץ חלק ג', סימן י"א. וכן כתב הגר"י אליעזרוב שליט"א בפסקי דין רבניים, כרך י"ד, עמוד 208.

ויש לעיין, האם הדין דכופין לעלות לירושלים נוהג גם בירושלים החדשה, או שמא, אינו נוהג אלא בירושלים במקומות שהיתה בימי בית ראשון ובית שני. ונראה, שהדבר תלוי בטעם מדוע כופין לעלות מא"י לירושלים. התשב"ץ בח"ג, סימן ר"א כתב וז"ל: וצריך לדקדק מה קדושה נשארה בזמן הזה לירושלים לענין חיוב מצוות, משאר א"י שהיו מעלין מערי' לירושלים, שהיה נראה שאם בטלה קדושת א"י שה"ה בטלה קדושת ירושלים, ונראה, דאפילו למאן דאמר דקדושת עזרא בטלה, הני מילי בשאר א"י, אבל מירושלים ומקדש לא בטלה. ומביא ראיה דהא ר' יוחנן ס"ל תרומה בזמן הזה דרבנן, ואפ"ה קאמר בזבחים פ' קדשי קדשים (ס"ב ע"א) דג' נביאים עלו מבבל... ואחד אמר מקריבין ואע"פ שאין בית. וכן בפ' השוחט והמעלה (ק"ז ע"ב) אמר רבי יוחנן המעלה בחוץ בזמן הזה חייב, דקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא וכו', מכל זה נראה דיש לחלק בין קדושת הארץ לקדושת המקדש, וכן קדושת חומת העיר לאכול קדשים קלים ומעשר שני אפילו נפול מחיצות. אע"ג דקדושת הארץ בטלה לענין תרומה ומעשרות, לענין קדושת חומה נשארה במקומה ובקדושתה.

וכן הוכיח מדברי רבי יהושע בפ' התערובות (ע"ג ע"א) דס"ל תרומה בזמן הזה דרבנן ואפ"ה ס"ל דמקריבין אע"פ שאין בית כדאיתא בפ"ק דמגילה (י' ע"א) ובפרק ידיעות הטומאה (ט"ז ע"א), ומשמע דאיכא לחלק בין קדושת הארץ לקדושת הבית וירושלים. קדושת הארץ בטלה וקדושת חומת העיר וקדושת המקדש לא בטלה, והנכנס שם היום חייב כרת וכו' וטעם חילוק זה הוא דחלוק גדול יש בין קדושת הארץ לקדושת המקדש. שקדושת המזבח וירושלים היא מפני השכינה, ושכינה אינה בטלה והרי הוא אומר "והשמותי את מקדשיכם", ואמרינן במסכת מגילה (כ"ח ע"א) אע"פ שהם שוממין בקדושתן הם עומדים. והדבר העולה לנו להלכה הוא שקדושת הארץ כלה בטלה מן התורה ואינן חייבים בתרומה ומעשרות ובשאר חובת הקרקע אלא מדרבנן. ובזה שוות שלש ארצות יהודה ועבר הירדן והגליל. וקדושת העיר לא בטלה לענין דברים שנאמרו בירושלים דאיתנהו בפרק מרובה (פ"ב ע"ב) וקצתיהו בפ' בני העיר (כ"ז ע"א) והמקדש נשארה קדושתו ואסור ליכנס בו.

והביא ראיה שקדושת המקדש והעיר קיימת גם בימינו שעדיין הם עולים לרגל ממצרים ושאר ארצות, וכן הו' ממדרש קינות ומדרש שיר השירים, ועדיין נשאר מהניסים שבירושלים שלא אמר אדם לחבירו צר לי המקום, מבית כנסת שבירושלים. שבכל השנה הם צריכים לאנשי המקום, ומתמלאת מפה לפה בעת התקבץ שם בחג השבועות החוגגים יותר מג' מאות איש כולם הם נכנסים שם ויושבין רווחים, כי עדיין היא בקדושתה וזה סימן גאולה שלישית, עכ"ל.

מוכח מדברי התשב"ץ, שהסיבה לכפיה לעלות לירושלים היא משום קדושתה הקיימת אף היום. דקדושת השכינה קיימת לעולם אף לאחר החורבן, ולפ"ז בירושלים שמחוץ לחומה אין קדושה, וממילא א"א לכפות לעלות אליה.

אולם מדברי החת"ס משמע שקדושת ירושלים אינה מפני המצוות התלויות בה, אלא משום קדושתה העצמית שיש לה עוד מימי קדם. בשו"ת חת"ס יו"ד סימן רל"ד שנשלחה להגרא"ז מרגליות זצ"ל מבראד, כתב, והנה לכאורה משמע לא משום מצוות התלוים בא"י וירושלים כופין, אלא משום קדושה עצמה, וכל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה ר"ל, אדרבא, לדברי ר"ח כהן שבתוס' שלהי כתובות משמע אי לא מצוות נוהגות היה ראוי יותר לעלות, ומהרי"ט ח"ב חיו"ד סימן כ"ה שהביא הדרת גאונו כ' להדיא שהטעם משום תוספת קדושתה ולא משום מצוות הנוהגות, ודלא כמשמע מתשב"ץ הנ"ל, ותשב"ץ גופיה רפיא בדיה. וכיון שכל עצמו הוא משום עוצם קדושתה, אין לכנס כלל בפלפול אי קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לע"ל. ובפלפול הרמב"ם והראב"ד דקדושת המקדש בזה"ז, אי חייב כרת הנכנס לתוכו. והארכתי במ"א בדברי המג"א סוף הלכות ט"ב בזה, ואין כאן מקומו כלל. כי אין אנו עוסקים אם מצוות נוהגים אם לא, או אם טמא מותר לכנס שם או לא, רק בקדושה העליונה שירושלים היא שער השמים מימות עולם, אפילו כשהיה היבוס יושב ירושלים והכנעני והפריזי אז בארץ, ולא זזה ולא תזוז שכינה מכותל מערבי אפילו בחורבנה. ועיי"ש שהוכיח כן עפ"י הקבלה מספר חסד לאברהם מעין ג' נהר ג'. ובהמשך שם כתב, היוצא מדברינו דעכ"פ, לכו"ע קדושת שניהם קדושה קדושת עולמים מימות עולם עד סוף כל ימות עולם לא נשתנתה ולא ישתנה, אלא שקדושת ירושלים חמורה מקדושת שאר א"י. ועיי"ש שהאריך בדבר. וע"ע שם בסימן רל"ג המבוססת על דבריו שבסימן רל"ד.

חזינן לדעת החת"ס שקדושת העיר והמקדש אינה תלויה בקדושת המצוות, אלא בקדושתה העצמית של ירושלים שהיתה כבר מקדמת דנא וקיימת גם היום, ואפשר שהדבר אמור לגבי ירושלים בכללותה שכל ששם ירושלים קרוי עליה יש לה קדושה עצמית. ועי' בשו"ת ישכיל עבדי ח"ו סימן י"ז דכתב שכופין לעלות לירושלים החדשה מכיון שכל הקרב אל הקודש הוא יותר קדוש.